

Michał Borda

Troska o więźniów w nauczaniu papieża Franciszka

Wrocławski Przegląd Teologiczny 25/2, 33-44

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. MICHAŁ BORDA

TROSKA O WIĘŹNIÓW W NAUCZANIU PAPIEŻA FRANCISZKA

Wprowadzenie

Po co ten Jubileusz Miłosierdzia? Co to oznacza? To pytania postawione przez papieża Franciszka w drugim dniu, 9 grudnia 2015 r., po otwarciu Drzwi Świętych Jubileuszu Miłosierdzia, obchodzonego w dniach od 8 grudnia 2015 r. do 20 listopada 2016 r., w Bazylice Świętego Piotra na Watykanie. Szukając odpowiedzi, papież powiedział: „Kościół potrzebuje tego nadzwyczajnego czasu. Nie mówię: ten nadzwyczajny czas jest dobry dla Kościoła. Mówię: Kościół potrzebuje tego nadzwyczajnego czasu. W naszej epoce głębokich przemian Kościół jest wezwany do wnoszenia swojego szczególnego wkładu poprzez uwidacznianie znaków obecności i bliskości Boga. A Jubileusz jest sprzyjającym okresem dla nas wszystkich, ponieważ kontemplując Boże miłosierdzie, które przekracza wszelkie ludzkie granice i jaśniej nad mrokami grzechu, możemy stać się świadkami bardziej przekonanymi i przekonującymi”¹.

W przygotowaniach do Roku Świętego, jak również w czasie jego trwania szczególnie miejsce zajmowali więźniowie. Z troską o tych, którzy doświadczają ograniczenia wolności, od początku charakteryzuje pontyfikat papieża Franciszka. W liście do abpa Rino Fisichelliego – Przewodniczącego Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji – papież napisał wprost: „Myślę też o więźniach [...]. Jubileusz zawsze stanowił okazję do wielkiej amnestii, obejmującej bardzo wiele osób, które choć zasługują na karę, uświadomiły sobie jednak, że to, co uczyniły, było niesprawiedliwe, i szczerze pragną na nowo włączyć się w życie społeczeństwa, wnosząc w nie swój uczciwy wkład. Niech

¹ FRANCISZEK, *To, co Bogu najmiłsze. Audiencja generalna 9 grudnia 2015 r.*, „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 37 (2016), nr 1, s. 44.

do nich wszystkich dotrze w konkretny sposób miłosierdzie Ojca, który chce być blisko ludzi najbardziej potrzebujących Jego przebaczenia”².

W bulli *Misericordiae vultus* ogłaszającej Jubileusz Miłosierdzia papież przypomniał uczynki miłosierdzia względem ciała, wzywając również do pocieszania więźniów³.

Analiza nauczania papieża Franciszka, kierowanego do więźniów, pozwala wyodrębnić główne tematy papieskiego przesłania: chrystocentryzm, godność każdej osoby ludzkiej i wezwanie do reintegracji społecznej.

Zasada chrystocentryzmu

Rozpoczynając bullę *Misericordiae vultus*, papież Franciszek napisał, że „Jezus Chrystus jest obliczem miłosierdzia Ojca”. „Wydaje się, iż tajemnica wiary chrześcijańskiej znajduje w tym słowie swoją syntezę. Ono stało się żywe, widoczne i osiągnęło swoją pełnię w Jezusie z Nazaretu”⁴. Jezusa Chrystusa stawia papież w centrum swojego nauczania kierowanego do więźniów. We wszystkich dokumentach kościelnych dotyczących wychowania Jezus Chrystus, Jego osoba i dzieło jest ideą scalającą i porządkującą ten proces. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* wyraźnie stwierdza, że chrystocentryzm należy rozumieć w różnych aspektach. Oznacza on bowiem, że Chrystus jest ośrodkiem historii zbawienia, kluczem i celem historii ludzkiej, a orędzie ewangeliczne nie pochodzi od człowieka, ale jest Słowem Bożym⁵. Zasada chrystocentryzmu jest głęboko egzystencjalna i domaga się posłuszeństwa Ojcu na wzór Chrystusa oraz wyznania wiary w Kościele⁶.

Podczas spotkania z ubogimi i więźniami w katedrze w Cagliari papież ukazał Jezusa Chrystusa jako jedyne Nauczyciela, który jest wzorem życia. Tytuł ten pozwala odkryć Jezusa, który wybiera drogę pokory i służby. Obraz Jezusa-Nauczyciela, w przekonaniu papieża, jest źródłem radości, siły i pewności. Jezus nie jest niezdecydowany czy obojętny. Jezus-Nauczyciel dokonał wyboru i postępował zgodnie z nim do końca. Postanowił stać się człowiekiem – stać się sługą aż do śmierci na krzyżu⁷.

² TENŹE, *Spotkanie z miłosierdziem. List Papieża Franciszka dotyczący odpustu z okazji Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 36 (2015), nr 9, s. 4–5.

³ TENŹE, *Bulla Misericordiae vultus o Nadzwyczajnym Jubileuszu Miłosierdzia*, Kraków 2015, nr 15.

⁴ Tamże, nr 1.

⁵ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998, nr 98.

⁶ J. MASTALSKI, *Zasady edukacyjne w katechezie*, Kraków 2002, s. 102.

⁷ FRANCISZEK, *Komu przeszkadza solidarność. Przemówienie podczas spotkania z ubogimi i więźniami w katedrze w Cagliari*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 34 (2013), nr 11, s. 25–26.

Temat ten rozwinął papież Franciszek w czasie pobytu 2 kwietnia 2015 r. w rzymskim zakładzie karnym w Rebibbii, gdzie w kościele „Ojciec nasz” odprawił Mszę św. Wieczerzy Pańskiej, podczas której dokonał obrzędu umycia nóg 12 więźniom – 6 mężczyznom i 6 kobietom. W improwizowanej homilii papież podkreślił, że „Jezus nas umiłował. Jezus nas miłuje. Bezgranicznie, zawsze, aż do końca. Miłość Jezusa do nas nie ma granic: jest coraz większa, wciąż większa. Nigdy nie nuży Go miłowanie. Każdego. Miłuje nas wszystkich, aż po oddanie za nas życia. Tak, po oddanie za nas życia; tak, oddanie życia za nas wszystkich, oddanie życia za każdego z nas. I każdy z nas może powiedzieć: «Oddał za mnie życie». Każdy. Oddał życie za ciebie, za ciebie i za ciebie, za mnie, za niego... za każdego mającego imię i nazwisko. Taka jest jego miłość: osobowa. Miłość Jezusa nigdy nie zawodzi, ponieważ On nigdy nie nuży się miłowaniem, podobnie jak nie nuży się przebaczeniem, nie nuży się pragnieniem nas”⁸.

Przemówienie papieża w Meksyku podczas spotkania 17 lutego 2016 r. z więźniami w zakładzie karnym CeReSo n.3 w Ciudad Juárez zwraca uwagę na obraz Jezusa Chrystusa zatroskanego o głodnych, spragnionych, bezdomnych i więźniów. Franciszek odwołuje się wprost do fragmentu Ewangelii: „byłem nagi, a przyodzialiście Mnie; byłem chory, a odwiedziliście Mnie; byłem w więzieniu, a przyszliście do Mnie” (Mt 25, 36). Chrystus wciela się niejako w swoich najmniejszych, dlatego dobrych spotka nagroda za to, że wspierali za życia ubogich, karmili głodnych, podawali wodę spragnionym, udzielali schronienia bezdomnym, przyodziewali nagic, nawiedzali uwięzionych⁹.

Kwintesencją idei chrystocentryzmu, leżącego u podstaw papieskiego nauczania do więźniów, są słowa wypowiedziane przez papieża Franciszka w zakładzie karnym w Palmasoli 10 lipca 2015 r. w pobliżu Santa Cruz de la Sierra: „Niewiele mam wam do dania lub zaofiarowania, ale chcę wam dać to i chcę się z wami podzielić tym, co mam i co kocham: Jezusem, Jezusem Chrystusem, miłosierdziem Ojca”¹⁰.

Podjęta przez papieża Franciszka próba zainteresowania więźniów osobą Jezusa Chrystusa często wiąże się z wezwaniem do pójścia za Nim mimo przebywania w zakładzie karnym. W czasie przemówienia w katedrze w Cagliari 22 września 2013 r. papież dziękował Panu za wszystkie wysiłki podejmowane w trudzie, w cierpieniu, w murach więzienia, by iść za Jezusem¹¹. Natomiast podczas wizyty w zakładzie karnym w Iserni 5 lipca 2014 r. wzywał wprost, by iść naprzód z Panem¹².

⁸ TENŻE, *Jezus umiłował nas aż do końca. Homilia podczas Mszy św. Wieczerzy Pańskiej*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 36 (2015), nr 5, s. 24.

⁹ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, t. 1, Poznań–Kraków 1999, s. 148.

¹⁰ FRANCISZEK, *Zamknięcie nie jest wykluczeniem. Wizyta w zakładzie karnym w Palmasoli*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 36 (2015), nr 9, s. 23.

¹¹ TENŻE, *Komu przeszkadza solidarność...*, s. 26.

¹² TENŻE, *Wszyscy popełniamy błędy w życiu. Wizyta w zakładzie karnym w Iserni*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 35 (2014), nr 7, s. 41.

Wezwanie papieża Franciszka do patrzenia na Jezusa pociąga za sobą zaproszenie do pójścia za Mistrzem z Nazaretu w czasie odbywania kary więzienia. Papież podpowiada dwa sposoby, dzięki którym więźniowie mogą pozytywnie odpowiedzieć na jego apel. Pierwszym z nich jest zachowanie miłości między więźniami, a drugim zasiewanie nadziei. „Pragnę was zachęcić – wołał papież w Cagliari – abyście dalej podążali tą drogą, abyście szli naprzód razem, starając się zachować przede wszystkim miłość wśród was”¹³. Nie można postępować za Jezusem drogą miłości, jeżeli ludzie nie miłują się przede wszystkim wzajemnie, jeżeli nie dokładają starań, aby współpracować, aby wzajemnie się zrozumieć i sobie przebaczyć, uznając własne ograniczenia i błędy. Papież zachęca, by czynić dzieła miłosierdzia, ale z miłosierdziem, z łagodnością i pokorą, wkładając w nie całe serce¹⁴. Na dziedzińcu zakładu karnego w Iserni papież doprecyzował, by to pójście za Jezusem dokonywało się na drodze miłości wiernej, ponieważ rzeczą najważniejszą jest to, co Bóg czyni z nami: bierze nas za rękę i pomaga nam iść naprzód¹⁵.

Drugim sposobem podążania za Jezusem w czasie pobytu w zakładzie karnym jest rozsiewanie nadziei. W czasie spotkania z więźniami na boisku sportowym przed męskim pawilonem PS4, w którym osadzeni mogą przyjmować wizyty rodzin w zakładzie karnym w Palmasoli, papież wyraził przekonanie, że ból nie jest w stanie zgasić nadziei w najgłębszych pokładach serca i że życie nadal rodzi się z mocą w niesprzyjających okolicznościach¹⁶. W katedrze w Cagliari apelował, by nie pozwolić okraść się z nadziei, ale z odwagą iść naprzód¹⁷. W tym samym duchu wypowiedział się papież w zakładzie karnym w Iserni¹⁸, Ciudad Juárez 17 lutego 2016 r.¹⁹ oraz w homilii podczas Mszy św. z okazji Jubileuszu Więźniów w ramach Roku Świętego Miłosierdzia 6 listopada 2016 r.²⁰, gdy wołał o nierezygnowanie z nadziei, ale podążanie z nią dzień po dniu.

W czasie wizyty w Cagliari na Sardynii papież podkreślił, że całe społeczeństwo włoskie potrzebuje nadziei, ale Sardynia w sposób szczególny. Odpowiedzialność w tym zakresie spada na osoby pełniące odpowiedzialne funkcje

¹³ TENŹE, *Komu przeszkadza solidarność...*, s. 26.

¹⁴ TENŹE, *Ci, którzy mają klucze. Homilia podczas Mszy św. w schronisku Caritasu w Rzymie*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 37 (2016), nr 1, s. 25–26.

¹⁵ TENŹE, *Wszyscy popełniamy błędy w życiu...*, s. 41.

¹⁶ TENŹE, *Zamknięcie nie jest wykluczeniem...*, s. 23.

¹⁷ TENŹE, *Komu przeszkadza solidarność...*, s. 26.

¹⁸ TENŹE, *Wszyscy popełniamy błędy w życiu...*, s. 41.

¹⁹ TENŹE, *Wybaczcie społeczeństwu, które nie potrafiło wam pomóc. Przemówienie podczas spotkania z więźniami w zakładzie karnym w Ciudad Juárez*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 37 (2016), nr 3–4, s. 32.

²⁰ TENŹE, *Bóg jest większy niż nasze serce. Homilia podczas Mszy św. z okazji Jubileuszu Więźniów*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 37 (2016), nr 12, s. 19–20.

polityczne i obywatelskie, ale „jako Kościół wszyscy mamy bardzo odpowiedzialne zadanie, a mianowicie, zasiewać nadzieję poprzez dzieła solidarności, zawsze starając się współpracować w jak najlepszy sposób z instytucjami publicznymi, z poszanowaniem odpowiednich kompetencji”²¹. Ważną rolę winna tutaj odegrać *caritas*, która jest wyrazem wspólnoty, a siłą wspólnoty chrześcijańskiej jest sprawianie, aby społeczeństwo wzrastało od środka, niczym ewangeliczny zaczyn (por. Mt 13, 31–35).

Chrystocentryczne ukierunkowanie nauczania papieża Franciszka do więźniów zakłada troskę o ufne przyłgnięcie wychowanków do osoby Jezusa przez szczere nawrócenie serca i uznanie w Nim przez wiarę swego jedyne go Pana. Zadaniem duszpasterstwa penitencjarnego i katechezy w zakładach karnych jest pomoc w zgłębieniu tajemnicy Chrystusa, by, będąc Jego świadkiem w dzisiejszym świecie, realizować powołanie do świętości i życia wiecznego z Bogiem. Katecheza winna stać się medytacją nad Pismem Świętym, gdyż w przeciwnym razie przestanie wzywać do nawrócenia, czyli utraci to, co dla niej najważniejsze²².

Godność każdej osoby ludzkiej

Każde spotkanie papieża Franciszka z osadzonymi w zakładach karnych jest okazją do ewangelizowania, gdyż jak sam stwierdził w programowej adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* – „Wszyscy jesteśmy wezwani do misyjnego «wyjścia». Każdy chrześcijanin i każda wspólnota winni rozeznaczyć, jaką drogą powinni kroczyć zgodnie z wezwaniem Pana, jednak wszyscy jesteśmy zaproszeni do przyjęcia tego wezwania: wyjścia z własnej wygody i zdobycia się na odwagę, by dotrzeć na wszystkie peryferia świata potrzebujące światła Ewangelii”²³. Homilie, kazania i katechezy wygłaszane przez papieża w czasie wizyt w więzieniach są doskonale wykorzystaną okazją do podkreślenia godności każdej osoby ludzkiej. Problematyka ta wydaje się bardzo istotna w kontekście skazanych, którzy dla pewnej grupy społecznej stanowią kategorię ludzi gorszej klasy. Często sami osadzeni nie akceptują siebie ze względu na popełnione grzechy i przestępstwa.

W zakładzie karnym w Iserni papież przekonywał osadzonych, że są w pa mięci Boga²⁴. Oznacza to, że Bóg nigdy nie zapomina o człowieku; zawsze

²¹ TENŻE, *Komu przeszkadza solidarność...*, s. 26.

²² M. BORDA, *Biblijna koncepcja powołania w katechezie ponadgimnazjalnej i jej recepcja przez uczniów*, Kraków 2012, s. 322.

²³ FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium” o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie*, Kraków 2013, nr 20.

²⁴ TENŻE, *Wszyscy popełniamy błędy w życiu...*, s. 41.

pamiętając, podnosi i przywraca w pełni godność. W czasie wspomnianego przemówienia papież odwołał się do ważnego fragmentu z Pisma Świętego: „Czyż może niewiasta zapomnieć o swym niemowlęciu, ta, która kocha syna swego łona? A nawet gdyby ona zapomniała, Ja nie zapomnę o tobie” (Iz 49, 15). Prorok Izajasz, chcąc podkreślić zatroskanie Boga o człowieka, akcentuje jego wyjątkową godność nadaną mu przez Stwórcę. Żydzi nigdy nie mówili o człowieku w oderwaniu od jego sytuacji religijnej. Człowiek jest istotą uzależnioną od Boga przez tchnienie Jego Ducha. W Księdze Rodzaju czytamy: „Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę” (Rdz 1, 27). Będąc obrazem Boga, człowiek ma za zadanie rozmnażanie się po to, aby nappełnić ziemię. Nie jest zatem jednostką odizolowaną. Już przez samo swoje ciało jest bytem społecznym wezwany do wychodzenia poza siebie przez okazywanie miłości. Wszelkie spotkanie z bliźnim ukazuje na różne sposoby związki, które dają początek społeczności.

Prawda o człowieku, zaczerpnięta z kart Pisma Świętego, pozwala papieżowi Franciszkowi na sprecyzowanie prośby, którą skierował do delegacji Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego, by zaangażować wspólnotę międzynarodową na rzecz uznania prymatu zasady *pro homine*, to znaczy godności osoby ludzkiej nade wszystko²⁵. Papież, poruszając kwestię kary śmierci, dożywocia, tortur i korupcji, zaapelował o podjęcie nowej misji przez prawników i promowanie sprawiedliwości szanującej godność i prawa człowieka, bez dyskryminacji. Franciszek dokonał również diagnozy obecnej sytuacji wielu więźniów, zwracając uwagę na osłabienie publicznej debaty na temat zastąpienia więzienia innymi, alternatywnymi sankcjami. W ocenie papieża, należy zwrócić uwagę na fakt, że w wielu krajach i rejonach świata liczba osób więzionych bez wyroku przekracza 50% ogółu. Jest to zjawisko niepokojące, gdyż przyczynia się do jeszcze większego pogorszenia warunków odbywania kary pozbawienia wolności. Problem osób więzionych bez wyroku narusza ich godność oraz sprawiedliwość społeczną, szczególnie że wielu z nich odbywa kary bez poszanowania zasad procesowych. „Ubolewania godne warunki więzienne – pisze Franciszek – często prawdziwie nieludzkie i poniżające, niejednokrotnie są wynikiem niewydolności systemu karnego, kiedy indziej braku infrastruktury i planowania, a w niemałej ilości przypadków nie są niczym innym jak rezultatem arbitralnego i bezlitosnego sprawowania władzy nad osobami pozbawionymi wolności”²⁶.

Również podczas wizyty w Palmasoli papież Franciszek opisał fakty sprzeczne z poszanowaniem godności osadzonych: „przepełnienie, powolne

²⁵ TENŻE, *Dożywocie to ukryta kara śmierci. Przemówienie do delegacji Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 35 (2014), nr 11, s. 39.

²⁶ Tamże.

działanie wymiaru sprawiedliwości, brak terapii zajęciowej i polityki resocjalizacji, przemoc, brak ułatwień, by odbyć studia uniwersyteckie”²⁷. Poprosił jednak o wspólną pracę nad godnością człowieka. Zamknięcie nie jest bowiem tym samym co wykluczenie. Zamknięcie – w ocenie Franciszka – stanowi część procesu ponownego włączenia w społeczeństwo²⁸.

Po raz kolejny o poszanowanie godności więźniów w zakładach karnych zaapelował papież Franciszek w orędziu na Światowy Dzień Pokoju 2016 r. W duchu Jubileuszu Miłosierdzia papież wezwał również państwa do konkretnych czynów oraz do odważnych działań wobec najsłabszych członków społeczeństwa, wymieniając: więźniów, imigrantów, bezrobotnych i chorych. W odniesieniu do więźniów podkreślił, że „pilnie należy podjąć konkretne działania na rzecz poprawy warunków życia w więzieniach, ze szczególnym uwzględnieniem tych, którzy są pozbawieni wolności w oczekiwaniu na proces, pamiętając o reedukacyjnym celu sankcji karnej i biorąc pod uwagę możliwość włączenia do ustawodawstwa danego kraju kar alternatywnych wobec pozbawienia wolności”²⁹. W tym kontekście papież w orędziu na Światowy Dzień Pokoju 2016 r. ponowił apel o zniesienie kary śmierci, tam gdzie jest ona jeszcze stosowana, a także poprosił o rozważenie możliwości amnestii w Roku Jubileuszu Miłosierdzia.

Wezwanie do reintegracji społecznej

„Pan jest mistrzem reintegracji” – powiedział papież Franciszek w zakładzie karnym w Castrovillari 21 czerwca 2014 r.³⁰ Na dziedzińcu zakładu karnego w Iserni wyjaśnił, że reintegracja społeczna jest pewnym procesem, drogą, zarówno na zewnątrz – w więzieniu, w społeczeństwie, jak i we własnym wnętrzu – w sumieniu i w sercu³¹. Fundamentem reintegracji jest Jezus Chrystus, który bierze skazanego za rękę i prowadzi z powrotem do wspólnoty społecznej. Pan zawsze przebacza, zawsze towarzyszy, zawsze rozumie; od człowieka zależy, czy pozwoli, aby go Bóg zrozumiał, aby mu przebaczał, aby mu towarzyszył. Prawdziwa i pełna reintegracja osoby nie następuje jedynie po ukończeniu drogi w wymiarze ludzkim. W tę drogę musi również wpisać się spotkanie z Bogiem, umiejętność pozwolenia Bogu, który kocha, by patrzył na człowieka pragnącego wewnętrznej przemiany.

²⁷ TENŻE, *Zamknięcie nie jest wykluczeniem...*, s. 23.

²⁸ Tamże.

²⁹ TENŻE, *Przewycięż obojętność i zyskaj pokój. Orędzie Papieża Franciszka na Światowy Dzień Pokoju 2016 r.*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 37 (2016), nr 1, s. 9.

³⁰ TENŻE, *Potrzebna jest rzeczywista reintegracja skazanego. Wizyta w zakładzie karnym w Castrovillari*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 35 (2014), nr 7, s. 44.

³¹ TENŻE, *Wszyscy popełniamy błędy w życiu...*, s. 40.

Programowym przemówieniem papieża Franciszka na temat reintegracji jest przesłanie, które zostawił więźniom w meksykańskim Ciudad Juárez. Na placu przed kaplicą Ośrodka Readaptacji Społecznej Nr 3 wyjaśnił około 700 zgromadzonym, iż „Miłosierdzie przypominam nam, że reintegracja do społeczeństwa nie zaczyna się tutaj, w tych murach, ale zaczyna się wcześniej, «poza», na ulicach miasta. Reintegracja, czyli resocjalizacja, zaczyna się od tworzenia systemu, który moglibyśmy nazwać systemem zdrowia społecznego, to znaczy społeczeństwem, które próbuje nie wywoływać choroby, dokonując skażenia relacji w dzielnicy, w szkołach, na placach, na ulicach, w domostwach, w całej przestrzeni społecznej. System zdrowia społecznego to taki, który sprawia, że rodzi się kultura, która działa i próbuje zapobiegać tym sytuacjom, owym drogom kończącym się zranieniem i zniszczeniem tkanki społecznej”³². Papież zachęca, by cały proces reintegracji stał się „nakazem moralnym dla całego społeczeństwa, które pragnie przygotować warunki konieczne do lepszego współżycia. W zdolności społeczeństwa do włączania swych ubogich, chorych lub więźniów kryje się umożliwienie im uzdrawiania swych ran i budowania dobrego współżycia. Ponowne włączenie społeczne zaczyna się od posłania wszystkich naszych dzieci do szkół oraz od zapewnienia godnej pracy ich rodzinom, tworząc publiczne przestrzenie rozrywki i wypoczynku, umacniając instytucje udziału w życiu obywatelskim, opiekę zdrowotną, dostęp do podstawowych usług”³³.

Reintegracja dokonująca się w życiu społecznym obejmować musi również życie osobiste. W związku z tym papież wytycza osadzonemu dwa bardzo wyraźne kierunki zachowań wspierających proces reintegracji. Pierwszym jest wezwanie do służby, drugim prośba o modlitwę.

Wielokrotnie podczas odwiedzin w zakładach karnych papież zachęcał słuchaczy do pomocy bliźniemu. W zakładzie karnym dla nieletnich w Casal del Marmo 28 marca 2013 r. pytał retorycznie: „Czy rzeczywiście jestem gotowa, jestem gotowy służyć, pomagać drugiemu?”³⁴. Dokonując obrzędu umycia nóg 12 więźniom – 10 chłopcom i 2 dziewczętom – zachęcał wszystkich, by pomagali sobie nawzajem. Dał przy tym osobiste świadectwo: „Jako kapłan i jako biskup muszę wam służyć. A jest to powinność, którą dyktuje mi serce: kocham ją. Kocham ją i chętnie to czynię, ponieważ tak nauczył mnie Pan”³⁵. W tym samym roku 2013 w Cagliari papież zachęcał do spojrzenia na

³² TENŻE, *Wybaczenie społeczeństwu...*, s. 31.

³³ Tamże.

³⁴ TENŻE, *Musimy sobie nawzajem pomagać. Msza św. Wieczery Pańskiej w zakładzie karnym dla nieletnich w Casal del Marmo*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 34 (2013), nr 5, s. 37.

³⁵ Tamże.

drugiego człowieka i poświęcenia się drugiemu z miłością³⁶. Dwa lata później w Boliwii w zakładzie karnym w Palmasoli wołał wprost: „Pomagajcie sobie nawzajem”³⁷. Franciszek uświadamiał osadzonym, że w ośrodku resocjalizacji współżycie zależy częściowo od nich. Cierpienie i niedostatki są często źródłem egoizmu i mogą prowadzić do konfliktów. Ważne, by stały się okazją do prawdziwego braterstwa. Odpowiedzią na działanie diabła, który podjudza do kłótni, do rywalizacji, podziałów oraz stronnictw, jest okazywanie pomocy bliźniemu.

W adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* papież Franciszek napisał znamienne słowa: „Modlitwa za osobę, która nas irytuje, jest pięknym krokiem ku miłości i jest aktem ewangelizacji. Zróbmy to dzisiaj! Nie pozwólmy się okraść z ideału miłości braterskiej!”³⁸. Programowy dokument ogłoszony przez papieża wyznacza kolejne ścieżki jego pontyfikatu. W tym duchu należy interpretować również wezwanie, które kieruje Franciszek do więźniów, prosząc, by za siebie wzajemnie się modlili. Papież zachęca osadzonych do modlitwy osobistej i wspólnotowej: „Modlitwa matek, modlitwa żon, modlitwa dzieci i wasza modlitwa: to jest sieć, która pozwala żyć dalej”³⁹.

Znamienną cechą pontyfikatu papieża Franciszka jest prośba, którą wielokrotnie można usłyszeć – prośba o modlitwę w intencji papieża. Pozostaje żywo w pamięci pierwsze wystąpienie nowo wybranego następcy św. Piotra, który w loggii Bazyliki Świętego Piotra na Watykanie w improwizowanym przemówieniu, tuż po wyborze, pochylił się przed zgromadzonym tłumem, prosząc o modlitwę w jego intencji. Prośba ta obecna jest również w przemówieniach kierowanych przez papieża do więźniów: „I proszę was, abyście modlili się za mnie” – to słowa papieża wygłoszone na zakończenie spotkania z osadzonymi w katedrze w Cagliari⁴⁰, w zakładzie karnym w Iserni⁴¹, w Castrovillari⁴², w Rebibbii⁴³, w Palmasoli⁴⁴ i w Ciudad Juárez⁴⁵. Papież wyraźnie potrzebuje modlitwy więźniów, by – jak sam mówi – „Pan zmył także jego brudy, ażeby stał się bardziej niewolnikiem w służbie ludzi, tak jak był nim Jezus”⁴⁶.

³⁶ TENŻE, *Komu przeszkadza solidarność...*, s. 25.

³⁷ TENŻE, *Zamknięcie nie jest wykluczeniem...*, s. 23.

³⁸ TENŻE, *Evangelii gaudium*, nr 101.

³⁹ TENŻE, *Zamknięcie nie jest wykluczeniem...*, s. 23.

⁴⁰ TENŻE, *Komu przeszkadza solidarność...*, s. 26.

⁴¹ TENŻE, *Dożywocie to ukryta kara śmierci...*, s. 41.

⁴² TENŻE, *Potrzebna jest rzeczywista reintegracja skazanego...*, s. 44.

⁴³ TENŻE, *Jezus umiłował nas aż do końca. Homilia podczas Mszy św. Wieczery Pańskiej*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 36 (2015), nr 5, s. 24.

⁴⁴ TENŻE, *Zamknięcie nie jest wykluczeniem...*, s. 23.

⁴⁵ TENŻE, *Wybaczenie społeczeństwu...*, s. 32.

⁴⁶ TENŻE, *Jezus umiłował nas aż do końca...*, s. 24.

Zakończenie

Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia, który trwał od 8 grudnia 2015 r. do 20 listopada 2016 r., był dla wszystkich wierzących prawdziwym momentem spotkania z miłosierdziem Boga. Rok Święty miał być czasem żywego doświadczenia bliskości Ojca, niejako dotknięciem ręką Jego czułości, aby wiara każdego wierzącego umocniła się, a tym samym jego świadectwo stawało się coraz bardziej skuteczne. Szczególną troską papieża Franciszka w Roku Jubileuszu Miłosierdzia, ale i całego pontyfikatu, jest sytuacja więźniów przebywających w zakładach karnych na całym świecie. Ewangeliczna miłość papieża do ubogich, głodnych, spragnionych, bezdomnych, nagich i uwięzionych oparta na fundamencie Jezusa Chrystusa, również w Roku Świętym, stwarza osadzonemu wyjątkową okazję uzyskania jubileuszowych odpustów. Myśląc o więźniach, papież zdecydował, iż będą mogli oni uzyskać odpust w kaplicach więziennych, a kiedy będą przechodzić przez drzwi swojej celi, kierując myśli i modlitwę do Ojca, za każdym razem gest ten oznaczać będzie przejście przez Drzwi Święte. Ponieważ – jak pisze papież – „miłosierdzie Boże, które potrafi przemienić serca, jest również w stanie przeobrazić kraty w doświadczenie wolności”⁴⁷.

Zatroskanie papieża Franciszka o więźniów jest zachętą do ponownego odkrycia wagi uczynków miłosiernych względem ciała w życiu każdego człowieka: głodnych nakarmić, spragnionych napoić, nagich przyodziać, podróżnych w dom przyjąć, więźniów pocieszać, chorych nawiedzać i umarłych pogrzebać.

Słowa kluczowe: Franciszek, Jubileusz Miłosierdzia, więźniowie, godność, reintegracja społeczna

The Concern for the Prisoners in the Preaching of the Pope Francis

Summary

The article gets itself into the preaching of the Pope Francis, thanks to which we are experiencing the Jubilee of Mercy. While preparing the Holy Year, as well as during its duration, prisoners are taking a special position in it. The concern of those who experience the restriction of their freedom is characterized by, since the

⁴⁷ TENŻE, *Spotkanie z miłosierdziem. List Papieża Franciszka dotyczący odpustu z okazji Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 36 (2015), nr 9, s. 4–5.

very beginning, the Pope Francis's pontificate. The analysis of the Pope Francis's preaching directed to those imprisoned in the prisons makes it possible to isolate the main topics: the rule of christcentrism, emphasizing the dignity of every human being and the call for social re-integration. It is worth having a close look in order to experience the Jubilee of Mercy in a more fructuous way.

Keywords: Francis, Jubilee of Mercy, prisoners, dignity, social reintegration

BIBLIOGRAFIA

- BORDA, M., *Biblijna koncepcja powołania w katechezie ponadgimnazjalnej i jej recepcja przez uczniów*, Kraków 2012.
- FRANCISZEK, *Komu przeszkadza solidarność. Przemówienie podczas spotkania z ubogimi i więźniami w katedrze w Cagliari*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 34 (2013), nr 11, s. 25–26.
- FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium” o głoszeniu Ewangelii we współczesnym świecie*, Kraków 2013.
- FRANCISZEK, *Musimy sobie nawzajem pomagać. Msza św. Wieczery Pańskiej w zakładzie karnym dla nieletnich w Casal del Marmo*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 34 (2013), nr 5, s. 37.
- FRANCISZEK, *Wszyscy popełniamy błędy w życiu. Wizyta w zakładzie karnym w Iserni*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 35 (2014), nr 7, s. 40–41.
- FRANCISZEK, *Dożywocie to ukryta kara śmierci. Przemówienie do delegacji Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 35 (2014), nr 11, s. 37–41.
- FRANCISZEK, *Potrzebna jest rzeczywista reintegracja skazanego. Wizyta w zakładzie karnym w Castrovillari*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 35 (2014), nr 7, s. 43–44.
- FRANCISZEK, *Spotkanie z miłosierdziem. List Papieża Franciszka dotyczący odpustu z okazji Nadzwyczajnego Jubileuszu Miłosierdzia*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 36 (2015), nr 9, s. 4–5.
- FRANCISZEK, *Bulla Misericordiae vultus o Nadzwyczajnym Jubileuszu Miłosierdzia*, Kraków 2015.
- FRANCISZEK, *Jezus umiłował nas aż do końca. Homilia podczas Mszy św. Wieczery Pańskiej*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 36 (2015), nr 5, s. 24.
- FRANCISZEK, *Zamknięcie nie jest wykluczeniem. Wizyta w zakładzie karnym w Palmasoli*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 36 (2015), nr 9, s. 22–24.
- FRANCISZEK, *To, co Bogu najmiłsze. Audiencja generalna 9 grudnia 2015 r.*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 37 (2016), nr 1, s. 44–45.
- FRANCISZEK, *Ci, którzy mają klucze. Homilia podczas Mszy św. w schronisku Caritasu w Rzymie*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 37 (2016), nr 1, s. 25–26.

- FRANCISZEK, *Wybaczcie społeczeństwu, które nie potrafiło wam pomóc. Przemówienie podczas spotkania z więźniami w zakładzie karnym w Ciudad Juárez*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 37 (2016), nr 3–4, s. 31–32.
- FRANCISZEK, *Przezwycięż obojętność i zyskaj pokój. Orędzie Papieża Franciszka na Światowy Dzień Pokoju 2016 r.*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 37 (2016), nr 1, s. 4–10.
- FRANCISZEK, *Bóg jest większy niż nasze serce. Homilia podczas Mszy św. z okazji Jubileuszu Więźniów*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 37 (2016), nr 12, s. 19–20.
- KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998.
- MASTALSKI J., *Zasady edukacyjne w katechezie*, Kraków 2002.
- ROMANIUK K., JANKOWSKI A., *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, t. 1, Poznań–Kraków 1999.